

BEATA BILICKA*

TORUŃ

ZAPOMNIANE KOMPENDIUM?

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2014.020>

W wigilię uroczystości Świętych Apostołów Piotra i Pawła, 28 czerwca 2005 roku, w Sali Klementyńskiej w Watykanie odbyła się, z udziałem Ojca Świętego Benedykta XVI, uroczysta prezentacja *Kompedium Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Jest to pierwsze w historii Kościoła kompendium, które w sposób syntetyczny ukazuje główne zagadnienia wiary katolickiej zawarte w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*¹. Pojawienie

* Doktor habilitowany nauk teologicznych w zakresie katechetyki. Od 2012 r. kierownik Zakładu Katechetyki Pedagogiki Religii na Wydziale Teologicznym UMK w Toruniu.

¹ W tym miejscu warto przypomnieć, że pierwszym jednolitym katechizmem Kościoła katolickiego był, opublikowany w 1566 roku z polecenia Soboru Trydenckiego, *Catechismus Romanus*, który przez ponad cztery wieki stał się podstawą tworzenia licznych katechizmów lokalnych i niezastąpionym narzędziem duszpasterskim dla kapłanów i katechetów. Katechizm nosił różne tytuły: *Katechizm Soboru Trydenckiego*, *Katechizm Świętego Piusa V*, *Katechizm dla proboszczów*, *Katechizm Rzymski*; powszechnie przyjął się jednak ten ostatni. Por. *Catechismus Romanus seu Catechismus ex Decreto Concilii Tridentini ad Parochos Pii Quinti Pontificis Maximi iussu editus*, wyd. P. Rodriguez, Città del Vaticano 1989, s. 24. Więcej na temat *Katechizmu Rzymskiego* zob. w: B. Bilicka, *Katechizmy katolickie XVI wieku*, „Teologia i Człowiek” 5 (2007) nr 9, s. 177–196; J. Z. Słowiński, *Katechizmy katolickie w języku polskim od XVI do XVIII wieku*, Lublin 2005, s. 87–123; D. Kuźmina, *Katechizmy Rzeczypospolitej XVI i początku XVII wieku*, Warszawa 2002,

się długo oczekiwanego *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego* wzbudziło wówczas ogromne zainteresowanie nie tylko wiernych, lecz także środków masowego przekazu. Dokument pojawił się bardzo szybko również w Polsce, bo już na początku września 2005 roku. Od tamtego wydarzenia minęło więc kilka lat, a mimo to – jak się wydaje – nie doczekał się właściwej recepcji w polskiej katechezie. Mała liczba publikacji na temat *Kompendium*², jak również jego marginalne zastosowanie w szkole, skłaniają do podjęcia rozważań na temat wykorzystania *Kompendium Katechizmu Katolickiego* w nauczaniu religii³. Zagadnienie to, mimo upływu lat, nie traci na swojej aktualności, a wręcz przeciwnie – domaga się przypomnienia i popularyzacji.

1. GENEZA KOMPENDIUM KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Na potrzebę opracowania *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego* zwrócili uwagę uczestnicy Międzynarodowego Kongresu Katechetycznego, który odbył się w Rzymie w dniach 8–10 października 2002 roku z okazji dziesiątej rocznicy publikacji *Katechizmu Kościoła Katolickiego*⁴

s. 27–33; M. Rusiecki, *Katechizm Rzymski*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. VIII, Lublin 2000, kol. 1052–1054; tenże, *Przedmiot katechezy potrydenckiej w Polsce (1566–1699)*, Lublin 1996; T. Gogolewski, *Bibliografia polskich przekładów „Katechizmu Rzymskiego”*, „Collectanea Theologica” 24 (1953) f. I–IV, s. 266–285.

² Por. A. Kiciński, *Dialog Kościoła z młodymi. Youcat – Katechizm Kościoła Katolickiego dla młodych*, „Katecheta” 55 (2011) nr 9, s. 9. Najnowsza *Bibliografia katechetyczna* wymienia zaledwie 7 artykułów na temat *Kompendium KKK*, zob. R. Czekalski (opr.), *Bibliografia katechetyczna 2001–2010*, Warszawa 2012, s. 15–18.

³ W przygotowaniu jest mój artykuł na temat *Youcat narzędziem nowej radosnej ewangelizacji*.

⁴ Więcej na temat *Katechizmu Kościoła Katolickiego* zob. w: J. Ratzinger, Ch. Schönborn, *Breve introduzione al Catechismo della Chiesa cattolica*, wyd. III, Rzym 2005; J. Królikowski (opr.), *Powstanie i znaczenie Katechizmu Kościoła Katolickiego w wypowiedziach papieża Jana Pawła II i kardynała Josepha Ratzingera*, Poznań 1997; tenże, *Mały przewodnik po Katechizmie Kościoła Katolickiego*, Poznań 1996; J. Ratzinger i inni, *Wprowadzenie do Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Warszawa 1994; M. Napieralski, *O nowym katechizmie. Wprowadzenie w lekturę Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994; R. Martinelli (red.), *Il Catechismo del Vaticano II. Introduzione al Catechismo della Chiesa Cattolica*, Rzym 1993; S. Pawłowski, *Bibliografia Katechizmu Kościoła Katolickiego*: cz. I – *Teologia w Polsce* (1997) nr 49, s. 16–28; cz. II – *Teologia w Polsce*, (1998) nr 52, s. 39–57; cz. III – *Teologia w Polsce*, (1998) nr 54, s. 17–32; cz. IV – *Teologia w Polsce*, (1999) nr 58, s. 18–23. Dalej stosuję skrót: KKK.

i piątej rocznicy ogłoszenia *Dyrektorium ogólnego o katechizacji*. Uznając za słuszną propozycję uczestników kongresu dotyczącą opracowania autorytatywnej, pewnej i kompletnej syntezy *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, papież Jan Paweł II w liście do kardynała Josepha Ratzingera z dnia 2 lutego 2003 r. poprosił, „aby w porozumieniu z Sekretariatem Stanu zechciał powołać specjalną komisję, której zadaniem będzie przygotowanie *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*”. Wskazał także, że „*Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego* powinno zawierać istotne i podstawowe treści wiary Kościoła, sformułowane w sposób zwięzły, z zachowaniem ich kompletności i integralności doktrynalnej, tak by mogło stanowić swego rodzaju *vademecum* pozwalające wierzącym i niewierzącym jednym spojrzeniem ogarnąć całą panoramę wiary katolickiej. Jego źródłem, wzorem i stałym punktem odniesienia będzie aktualny *Katechizm Kościoła Katolickiego*, który nic nie straci ze swojego autorytetu i wagi, a tego rodzaju synteza będzie mogła stanowić zachętę, by lepiej go zgłębić, a ponadto stanie się jeszcze jednym narzędziem wychowania do wiary”⁵.

Opracowanie *Kompendium* trwało dwa lata i zostało – zgodnie z życzeniem Jana Pawła II – ukończone „we względnie krótkim czasie”⁶. Pracą redakcyjną kierował ówczesny prefekt Kongregacji Nauki Wiary kardynał Joseph Ratzinger. Włączyli się w nią także wszyscy kardynałowie i przewodniczący Konferencji Episkopatów. O pracy nad *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego* J. Ratzinger – już jako papież Benedykt XVI – powiedział: „To zadanie mnie przeraziło. Muszę wyznaczyć, że wątpię, że coś z tego wyjdzie. Jak bowiem sprawić, żeby autorzy rozproszeni po całym świecie stworzyli razem książkę wartą przeczytania? W jaki sposób ludziom, którzy nie tylko żyją na różnych kontynentach, ale których różni kultura i duchowość, uda się napisać jeden tekst wewnętrznie spójny i zrozumiały dla czytelników w każdym zakątku świata? Ponadto biskupi ci mieli pisać nie jako indywidualni twórcy, lecz wsłuchując się w głos współbraci i Kościołów lokalnych. Muszę wyznaczyć, że plan ostatecznie powiódł się”⁷.

⁵ Jan Paweł II, *List do kardynała Josepha Ratzingera*, Watykan 2.02.2003, „L’Osservatore Romano” (pol.) 24 (2003) nr 5, s. 27.

⁶ Tamże.

⁷ Benedykt XVI, *Wstęp*, w: *Youcat polski. Katechizm Kościoła Katolickiego dla młodych*, wyd. II popr., Częstochowa 2011, s. 8.

W Watykanie, 28 czerwca 2005 roku, odbyła się, z udziałem Ojca Świętego Benedykta XVI, uroczysta prezentacja nowego *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*. W homilii wygłoszonej podczas prezentacji dokumentu papież zwrócił uwagę, że nowe *Kompendium* stanowi odpowiedź na potrzeby Kościoła, który od momentu opublikowania w 1992 roku *Katechizmu Kościoła Katolickiego* odczuwał potrzebę „katechizmu bardziej syntetycznego, krótkiego, który zawierałby jedynie wszystkie istotne i fundamentalne elementy wiary i moralności katolickiej, ujęte w prostej formie, dostępnej dla wszystkich, jasnej i zwięzłej”⁸. Benedykt XVI podkreślił również, że „*Kompendium* jest nową formą głoszenia Ewangelii w dzisiejszych czasach”, krótko scharakteryzował dokument oraz wyraził wdzięczność wobec autorów, którzy przyczynili się do powstania tak ważnego dzieła⁹. Na zakończenie spotkania papież wręczył egzemplarze *Kompendium* przedstawicielom zarówno duchowieństwa, jak i wiernych świeckich. Z jego rąk dokument otrzymali: metropolita Wiednia kardynał Christoph Schönborn, sekretarz Kongregacji Nauki Wiary arcybiskup Angelo Amato, kapłan, diakon, zakonnik, zakonnica, rodzina i przedstawiciele młodzieży, dzieci, nauczyciele religii oraz osoba pracująca w duszpasterstwie parafialnym. W ten sposób wyrażona została prawda, że *Kompendium* przeznaczone jest dla wszystkich, bez względu na wiek czy narodowość.

W dniu prezentacji dokumentu wydane zostało także *Motu proprio* Benedykta XVI w sprawie zatwierdzenia i opublikowania *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*, w którym Ojciec Święty stwierdził: „*Kompendium* wiernie odzwierciedla strukturę, treść i język *Katechizmu Kościoła Katolickiego* i może stanowić pomoc oraz bodziec do pogłębienia jego znajomości, [...] ze względu na swą zwięzłość, jasność i spójność, może służyć wszystkim ludziom, żyjącym w świecie tak pełnym rozproszeń i rozmaitych przesłań, a pragnącym poznać drogę życia i prawdę, które Bóg powierzył Kościołowi swojego Syna”¹⁰.

O znaczeniu i wartości *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego* mówił papież także w czasie niedzielnego rozważania podczas modlitwy *Anioł Pański* 3 lipca 2005, nazywając je „pożytecznym i praktycznym na-

⁸ Tenże, *Homilia podczas prezentacji Kompendium*, Watykan 28.06.2005, „L’Osservatore Romano” (pol.) 26 (2005) nr 9, s. 12.

⁹ Por. tamże, s. 13.

¹⁰ Tenże, *Motu proprio w sprawie zatwierdzenia i opublikowania Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*, „L’Osservatore Romano” (pol.) 26 (2005) nr 9, s. 12.

rzędziem w głoszeniu Chrystusa i jego Ewangelii zbawienia”¹¹. Ponadto w czasie XX Światowego Dnia Młodzieży w Kolonii biskupi przekazali symbolicznie młodzieży *Kompendium*, a Benedykt XVI zwrócił uwagę na jego znaczenie w poznawaniu wiary Kościoła: „Dlatego tak ważne jest – powiedział do młodych – umiłowanie Pisma Świętego, a w konsekwencji znajomość wiary Kościoła, która ukazuje nam sens Pisma. [...] Papież Jan Paweł II dał nam wspaniałe dzieło, w którym wiarę stuleci wyjaśniono w sposób syntetyczny: *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Ja sam mogłem przedstawić niedawno *Kompendium* tego *Katechizmu*, przygotowane na życzenie zmarłego Papieża. To dwie fundamentalne książki, które chciałbym wszystkim wam polecić”¹².

We Włoszech *Compendio del Catechismo della Chiesa Cattolica* przygotowane przez Watykańską Księgarnię Wydawniczą we współpracy z Wydawnictwem Świętego Pawła stało się bestsellerem, osiągając nakład 410 tys. egzemplarzy w pierwszym miesiącu sprzedaży¹³. Podobnie było w Stanach Zjednoczonych, gdzie od marca do lipca 2006 r. sprzedano ponad 125 tys. egzemplarzy¹⁴.

Troskę o tłumaczenie *Kompendium* i jego edycję w innych językach powierzono poszczególnym konferencjom biskupów. Wydanie w języku polskim¹⁵ jest drugim po przekładzie niemieckim (ukazało się 12 sierpnia 2005 r.). Publikacja pojawiła się w Polsce bardzo szybko, bo zaledwie w kilka tygodni po ukazaniu się wersji włoskiej, a nie dwa lata później, jak to było w przypadku polskiego wydania *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Prezentacja polskiego wydania *Kompendium* odbyła się 2 września 2005 roku w auli Episkopatu Polski w Warszawie podczas konferencji prasowej, na którą zaproszono między innymi ks. bpa Kazimierza Nyczę, ks. prof. Romana Murawskiego oraz przedstawicieli Wydawnictwa Jedność, nakładem którego ukazał się polski przekład.

¹¹ Tenże, *Rozważanie podczas modlitwy Anioł Pański*, Watykan 3.08.2005, „Niedziela Tygodnik Katolicki” 40 (2005) nr 29, s. 4.

¹² Tenże, *Homilia podczas Mszy św. wieńczącej XX Światowe Dni Młodzieży*, Kolonia 21.08.2005, „L’Osservatore Romano” (pol.) 26 (2005) nr 10, s. 28.

¹³ Zob. <https://info.wiara.pl/doc/154394.Kompendium-KKK-po-polsku>, dostęp: 24.04.2014.

¹⁴ Zob. <http://www.niedziela.pl/artukul/79943/nd/Po-co-%E2%80%9EKompendium-Katechizmu%E2%80%9D>, dostęp: 24.04.2014.

¹⁵ *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*, tłum. R. Murawski, Kielce 2005. Dalej stosuję skrót: KomKKK.

Na temat nowo wydanego dokumentu wypowiedzieli się również biskupi polscy zgromadzeni na Jasnej Górze 25 sierpnia 2005 roku: „Biskupi proszą wszystkich wierzących i poszukujących o sięganie po to Kompendium. Niech służy ono poszczególnym wiernym, rodzinom i wspólnotom, katechetom i duszpasterzom. Niech będzie także pomocą w prowadzeniu katechezy dorosłych w parafiach”¹⁶.

2. STRUKTURA KOMPENDIUM KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego składa się z 598 pytań i odpowiedzi. W strukturze i w układzie tematycznym jest wiernym odzwierciedleniem 2865 artykułów *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, co stanowi mniej niż L materiału zasadniczego. Gdy chodzi o objętość stronicową, materiał streszczony w *Kompendium* (ponad 200 stron tekstu) stanowi $\frac{1}{3}$ drugiego wydania *Katechizmu Kościoła Katolickiego* (ponad 700 stron). *Kompendium* zawiera na wstępie *Motu proprio* papieża Benedykta XVI oraz wprowadzenie z 20 marca 2005 r., w którym Joseph Ratzinger ówczesny Przewodniczący Komisji Specjalnej podkreśla wielki trud włożony w opracowanie dokumentu oraz wskazuje na trzy podstawowe jego cechy: ścisłą zależność od *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, formę dialogową, użycie obrazów w katechezie¹⁷.

Struktura *Kompendium* jest odzwierciedleniem struktury *Katechizmu Kościoła Katolickiego* i dzieli się na cztery części dotyczące:

- wyznania wiary – *lex credendi*,
- życia sakramentalnego – *lex celebrandi*,
- codziennego życia w jedności z Jezusem Chrystusem – *lex vivendi*,
- modlitwy chrześcijańskiej – *lex orandi*¹⁸.

Główny akcent położony został na przedstawienie wyznania wiary (ok. 36% całego wykładu), co obrazuje poniższa tabela.

¹⁶ *Słowo biskupów z Jasnej Góry, Niedziela Tygodnik Katolicki* 40 (2005) nr 37, s. 7.

¹⁷ Por. J. Ratzinger, *Wprowadzenie*, w: *Kompendium Katechizmu...*, s. 10.

¹⁸ Por. tamże.

Tabela 1: Objętościowa zależność KomKKK od KKK

Nazwa części KKK i KomKKK	Katechizm Kościoła Katolickiego		Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego	
	numeracja artykułów	łączna liczba artykułów (% całego KKK)	numeracja pytań	łączna liczba pytań (% całego KomKKK)
Wstęp	1–25	25 (0,87 %)	brak	brak
Część I: Wyznanie wiary	26–1065	1040 (36,30 %)	1–217	217 (36,29 %)
Część II: Celebracja misterium chrześcijańskiego	1066–1690	625 (21,82 %)	218–356	139 (23,24 %)
Część III: Życie w Chrystusie	1691–2557	867 (30,26 %)	357–533	177 (29,60 %)
Część IV: Modlitwa chrześcijańska	2558–2865	308 (10,75 %)	534–598	65 (10,87)

Tabela wskazuje na ścisłą, objętościową zależność *Kompendium* od *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Wielkość poszczególnych części *Kompendium* odpowiada procentowo analogicznym częściom *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Wyjątek stanowi część druga dotycząca celebracji misterium chrześcijańskiego, która w *Kompendium* jest o 1,42% większa aniżeli analogiczna część druga *Katechizmu Kościoła Katolickiego*.

Kolejnym elementem charakterystycznym dla *Kompendium* jest forma, w której zostało ono napisane. Forma ta nawiązuje – jak wyjaśnia J. Ratzinger – „do starego, katechetycznego rodzaju literackiego, posługującego się pytaniami i odpowiedziami. [...] idealnego dialogu między nauczycielem i uczniem za pośrednictwem przynaglającej sekwencji pytań, które wciągają czytelnika, zapraszając go do odkrywania ciągle nowych aspektów prawd swojej wiary”¹⁹. Forma pytań i odpowiedzi jest nawiązaniem do starych katechizmów, a osobowy wymiar tego dialogu – rozmowy, w której uczeń pyta mistrza, a ten udziela odpowiedzi – nawiązaniem do antycznego gatunku literackiego. Zastosowana w *Kompendium* dialogowa forma przekazu „sprzyja także znacznemu skróceniu tekstu, redukując go do rzeczy istotnych. Może sprzyjać przyswojeniu i ewentualnej memoryzacji treści”²⁰.

¹⁹ Tamże, nr 4.

²⁰ J. Ratzinger, *Wprowadzenie*, s. 11. Ks. bp Kazimierz Nycz przestrzega jednak

Trzecim charakterystycznym elementem dokumentu są reprodukcje obrazów, które stanowią pomocny element w katechezie, wskazują na jego zawartość treściową²¹. Spora liczba kolorowych reprodukcji znakomych obrazów pochodzących ze spuścizny chrześcijańskiej ikonografii, które odpowiadają treści poszczególnych części *Kompendium*, stanowi ukłon w stronę współczesnej cywilizacji, w której obraz zyskuje przewagę nad słowem. Nawiązuje także do tradycji głoszenia Ewangelii poprzez obraz. „Obrazy sakralne, dzięki swojemu pięknu, zwiastują Ewangelię i promieniają blaskiem katolickiej prawdy, ukazując doskonałą harmonię między dobrem i pięknem, między *via veritatis* i *via pulchritudinis*. Są świadectwem wielowiekowej i płodnej tradycji sztuki chrześcijańskiej, a zarazem skłaniają wszystkich, wierzących i niewierzących, aby odkrywali i kontemplowali niewyczerpane piękno tajemnicy Odkupienia, jednocześnie wciąż pobudzają dynamiczny proces jej inkulturacji w rzeczywistości historycznej”²². W *Kompendium* zamieszczono 15 reprodukcji, a każdą z nich zaopatrzone w komentarz, który objaśnia symbolikę i znaczenie danego obrazu. Są to reprodukcje dzieł mistrzów zachodu, a także ikony bizantyjskie i koptyjskie. Te same ilustracje zostały umieszczone w różnych przekładach *Kompendium*, co z kolei, jak podkreśla Benedykt XVI, stanowi „czynnik, który pozwala łatwo zidentyfikować i rozpoznać tekst w różnych językach: jedna i ta sama wiara wyznawana jest przez każdego z wiernych w różnorodnych kontekstach eklezyjalnych i kulturowych”²³.

Na końcu *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego* umieszczono dodatek (*Apendyks*), który zawiera wspólne modlitwy dla Kościoła powszechnego oraz prawdy nauki katolickiej, czyli tzw. mały katechizm: Dwa przykazania miłości; Złotą regułę (Mt 7,12); Osiem błogosławieństw; Cnoty teologiczne; Cnoty kardynalne; Siedem darów Ducha Świętego; Owoce Ducha Świętego; Przykazania kościelne; Uczynki miłosierne co do ciała; Uczynki miłosierne co do duszy; Siedem grzechów głównych; Rzeczy ostateczne. Większość modlitw, zgodnie z życzeniem Ojca Świętego, „w każdej wersji językowej [...] będzie zamieszczona także w języku

przed pamięciowym nauczaniem treści *Kompendium*: „Byłoby nieporozumieniem, gdyby ktoś próbował tego *Kompendium* uczyć na pamięć w jakimkolwiek etapie katechezy, nawet w katechezie dorosłych. Jest to niemożliwe”, J. Syrek, *Vademecum wierzącego człowieka*, www.bosko.pl, dostęp: 30.10.2005.

²¹ Tamże.

²² Benedykt XVI, *Homilia podczas prezentacji Kompendium*, s. 13–14.

²³ Tamże, s. 14.

łacińskim. Przystwojenie ich sobie również w tym języku ułatwi wspólną modlitwę mówiącym odmiennymi językami, zwłaszcza wówczas, gdy spotykają się z okazji różnych okoliczności”²⁴. Całość zamyka indeks analityczny, zawierający ponad 450 haseł tematycznych, odsyłający do poszczególnych pytań. Znalazły się w nim hasła teologiczne, jak i ogólne – związane z codziennym życia, np. wino, woda, przyjęcie (przyjmowanie), zwierzęta itp.

Materiał w *Kompendium* przedstawiony został w bardzo przejrzystej formie. Całość dzieli się na cztery zasadnicze części, które dzielą się na działy, a te z kolei na rozdziały. Poszczególne rozdziały zawierają serie ponumerowanych pytań i odpowiedzi. Na marginesach umieszczono numery artykułów *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, do których się one odnoszą. W *Kompendium* nie ma dolnych przypisów, tak jak to mamy w KKK. Ważniejsze cytaty z Pisma Świętego, Ojców Kościoła, wypowiedzi świętych, wyróżniono, umieszczając je w ramkach na niebieskim tle.

3. ZASTOSOWANIE KOMPENDIUM KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W PODRĘCZNIKACH DO NAUKI RELIGII

Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego, dar dwóch papieży – Jana Pawła II i Benedykta XVI, swoją dialogową formą zachęca do lektury zarówno indywidualnej, jak i wspólnotowej. Można zapytać, na ile ten dar został przyjęty i wykorzystany na szkolnych lekcjach religii? Jaka jest recepcja *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego* we współczesnych podręcznikach do nauki religii dla gimnazjum?

Ramy niniejszego artykułu nie pozwalają na wnikliwą analizę wszystkich podręczników dla młodzieży, dlatego spośród wielu książek wybrano kilka najnowszych i najpopularniejszych w Polsce publikacji adresowanych do młodzieży klas gimnazjalnych. Przeanalizowano je pod kątem wykorzystania – zarówno w podręczniku dla ucznia, jak i w przewodniku metodycznym – cytatów i parafraz z *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Podkreślić należy, że badano wyłącznie wybrane podręczniki do nauczania religii rzymskokatolickiej na terenie całej Polski, wydane po 2010 roku, a więc zgodne z nową *Podstawą programową* i nowym *Programem nauczania religii*.

²⁴ Tamże.

Już samo ilościowe zestawienie zamieszczone w poniższej tabeli pokazuje, że daleko jeszcze w polskiej katechezie do recepcji *Kompedium*, skoro prawie nie pojawia się ono w podręcznikach do nauki religii.

Tabela 2: Zastosowanie KKK i KomKKK w wybranych podręcznikach do nauki religii w gimnazjum

Autor i tytuł podręcznika dla ucznia	Nr jednostki lekcyjnej	Katechizm Kościoła Katolickiego (nr artykułu)		Kompedium Katechizmu Kościoła Katolickiego (nr pytania)	
		cytat	parafraza, odsyłacz	cytat	parafraza, odsyłacz
1	2	3	4	5	6
Z. Marek (red.), <i>Jezus uczy i zbawia, Podręcznik do religii dla I klasy gimnazjum</i> , Kraków 2013.		brak	brak	brak	brak
Z. Marek (red.), <i>Jezus działa i zbawia, Podręcznik do religii dla II klasy gimnazjum</i> , Kraków 2013.		brak	brak	brak	brak
P. Mąkosa (red.), <i>Spotykam Twoje Słowo, Podręcznik do religii dla I klasy gimnazjum</i> , Lublin 2012.	2	1285		268	
	3	358, 1703			
	5	1060, 1129			
	6	136, 109			
	9	399–402			
	19	1611			
	24		469		
	29		691–701	389–390	
P. Tomasiak, <i>Twoje Słowo światłem na mojej drodze, Podręcznik do nauczania religii w I klasie gimnazjum</i> , Warszawa 2012.		brak	brak	brak	brak
J. Szpet, D. Jackowiak (red.), <i>Spotkanie ze Słowem, Podręcznik do nauki religii dla pierwszej klasy gimnazjum</i> , Poznań 2011.	4	1719			
	20	27			
	32	2571			
J. Szpet, D. Jackowiak (red.), <i>Aby nie ustać w drodze, Podręcznik do nauki religii dla drugiej klasy gimnazjum</i> , Poznań 2012.	1	1723			
	4	751–752, 780			
	6	460, 464, 521, 517, 655	612–613		
	10	1293			
	12	1492, 1496			

Tabela 2: Cd.

1	2	3	4	5	6
J. Szpet, D. Jackowiak (red.), <i>Aby nie ustać w drodze, Podręcznik do nauki religii dla drugiej klasy gimnazjum</i> , Poznań 2012.	14	1551			
	16	1750			
	17	1959			
	19	27			
	21	1723			
	22	1813, 1840, 2096, 2097	2095		
	23	2146			
	27	88			
	30	2197, 2199	2217, 2223		
	32	2284			
	35	2469, 2487, 2505	2464–2486		
	36	2520	2518, 2520	533	
	50	1830			
W. Kubik (red.), <i>Szukam was, Podręcznik do religii dla klasy I gimnazjum</i> , Kraków 2011.	7		85		
	12				76, 77
	17		144–145		
	18		60–63		
	31		124		
	33		605, 622		
	35		1018		
	36		668, 678, 679, 682, 1040,		
	37		1023, 1025, 1054		
	38		768		
	39		857, 882		
	40		753, 754–757, 771,		
	41		2623		
	42		782		
	43		1881, 2070		
44		770, 779			
46		6, 8, 159			

Tabela 2: Cd.

1	2	3	4	5	6	
W. Kubik (red.), <i>Szukam was, Podręcznik do religii dla klasy I gimnazjum, Kraków 2011.</i>	47		2545, 2546			
	50		1877, 1878, 1879			
	59		263			
W. Kubik (red.), <i>Jestem z wami, Podręcznik do religii dla klasy II gimnazjum, Kraków 2012.</i>	4		27, 30			
	5		1879, 1936			
	6		1878, 1880, 1882			
	8		777, 804			
	9				190–191	
	16		605, 622, 1018			
	17		659, 668, 679			
	19		1277, 1278			
	20		1320		266, 268	
	21				271, 274	
	22				292, 452	
	24		1531, 1532			
	26		1546–1553, 1592			
	27		2456			
	39		1674			
	43				455, 459, 462	
	45		2392, 2394, 2395, 2396, 2397–2398, 2373, 2400			
	46	2453		2451, 2456		
	47	2284, 2464		2505, 2508, 2512		
	48			418, 2529, 2552, 2557		
49			2644, 2660			
50			2093, 2094			
51			618, 2157			
56			820, 821			

Tabela 2: Cd.

1	2	3	4	5	6
<p>W. Kubik (red.), <i>Chodźmy razem, Podręcznik do religii dla klasy III gimnazjum, Kraków 2013.</i></p>	59		509		562
	1		27, 29, 30		
	6		1829, 1931, 1933		
	8		2319, 2322, 2324		
	10			337	
	13	1317	1212, 1285, 1300		
	15		1832, 953		
	16	799	800		
	19	2104	2104–2105		
	22		527, 430		
	23		187, 194		
	24		79		12, 13
	26		142, 143, 683		
	28			74	
	30	1864	1846, 1847		
	31				108
	33		809		
	35	866	815, 867, 830, 831, 857		
	36		814, 817, 818		
	37	8	1271		
	50	2346	2518, 2342		
	51		2302		
	53			60	
	55		1471		
	56		680, 681		
	58		526		
59		1438	299		
62		668–669			
65		478			

W powyższym zestawieniu uwagę zwraca fakt, że w podręcznikach dla ucznia²⁵ pod redakcją Z. Marka nie występuje *Katechizm Kościoła Katolickiego* oraz jego *Kompendium*. Wśród wielu cytatów zamieszczonych w podręczniku dla ucznia dominują cytaty biblijne oraz obszerne przedruki z książki M. Wójtowicza *Święci z charakterem*. Można postawić pytanie o zasadność tak długich cytatów, skoro biografie świętych są dostępne na licznych stronach internetowych, także jezuickich, na których uczniowie natychmiast i łatwo je odnajdą (trudno dzisiaj znaleźć wśród gimnazjalistów osobę, która nie posiada dostępu do Internetu w telefonie komórkowym, tablecie, laptopie). Także podręczniki pod redakcją P. Tomasika nie wykorzystują *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*, jak i samego *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. W poradniku metodycznym dla nauczyciela wyodrębniono oddzielną część zatytułowaną *Nauczanie Kościoła*, jednakże umieszczono w niej w zasadzie tylko homilie papieskie²⁶.

Wśród przeanalizowanych podręczników należy wyróżnić książki pod redakcją W. Kubika. O ile podręczniki „jezuickie” pod red. Z. Marka nie wykorzystują KKK i KomKKK, to inne – także „jezuickie” – pod red. W. Kubika wielokrotnie wykorzystują oba dokumenty. Niewątpliwie są to nowe książki, nie tylko pod względem okładki i grafiki, ale również treści. Uwagę zwraca troska autorów, aby przybliżyć gimnazjalistom Magisterium Kościoła zawarte w *Katechizmie Kościoła Katolickiego* i jego *Kompendium*, a także *Youcat – Katechizm Kościoła Katolickiego dla młodych*. W podręczniku dla ucznia dominuje *Katechizm*, który jest w wielu miejscach cytowany i parafrazowany. Z kolei w poradniku dla nauczyciela znajdują się nie tylko cytaty z KKK, ale także propozycje zadań do wykonania dla uczniów z zastosowaniem tego dokumentu.

4. WNIOSKI

Co kilka lat nauczyciele religii w Polsce otrzymują nową *Podstawę programową* i nowy *Program nauczania religii*. Konsekwencją tych dokumentów jest „wymiana” książek do nauki religii dla uczniów i nauczycieli wszystkich etapów edukacyjnych. Jest to nie tylko duże wyzwanie dla au-

²⁵ Podobnie jest w przewodnikach metodycznych dla nauczyciela.

²⁶ Zob. P. Tomasik (red.), *Twoje Słowo światłem na mojej drodze, Poradnik metodyczny do nauczania religii w I klasie gimnazjum*, Warszawa 2012, s. 120, 152–153, 164–165, 168, 171 (adhortacja), 172 (nota Kongregacji Nauki Wiary).

torów podręczników, ale również duży wydatek finansowy dla rodziców, których dzieci nie mogą korzystać ze „starych” książek. Taka „wymiana” podręczników to dobra okazja, aby w szkolnym nauczaniu religii znalazły się książki nowe, nie tylko pod względem okładki i grafiki, ale przede wszystkim nowe pod względem treści, a więc uwzględniające najnowsze magisterium Kościoła. Przeprowadzona analiza wybranych podręczników do nauki religii w gimnazjum pokazała, że jest niestety inaczej. Mimo upływu 9 lat od wydania KomKKK i 20 lat od polskiej publikacji KKK, nadal wielu autorów zdaje się nie dostrzegać tych ważnych dokumentów katechetycznych. Można więc zadać pytanie o zasadność publikacji nowych podręczników do nauki religii? Czym różnią się od tych, które napisano do podstawy programowej z 2001 roku? Co wnoszą nowego? Czy są odpowiedzią na nauczanie papieża Benedykta XVI na temat zastosowania w katechezie KKK i KomKKK? Wydaje się, że tego typu pytania powinni stawiać i na nie odpowiadać przede wszystkim recenzenci pakietów edukacyjnych, bo od ich oceny zależy, jakie podręczniki trafią – na kilka najbliższych lat – do polskich szkół. Katechetów należy z kolei uwrażliwiać na potrzebę wyboru wartościowych publikacji.

Inną sugestią, jaką należałoby skierować do autorów podręczników do nauki religii, to pytanie o zasadność tak licznych w podręcznikach dla ucznia parafraz i cytatów z *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Geneza KomKKK, jego struktura oraz liczne wypowiedzi papieża Benedykta XVI wyraźnie wskazują, że KKK jest dokumentem – zarówno pod względem struktury, jak i języka – zbyt trudnym dla katechizowanych. Należałoby w książkach dla ucznia częściej umieszczać fragmenty – parafrazy lub cytaty – z *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego* książki, którą uczniowie powinni znać, a której nie posiadają i nie czytają, co więcej zapewne nawet nie słyszeli o tym dokumencie, który jest – jak podkreślał Benedykt XVI – „nową formą głoszenia Ewangelii w dzisiejszych czasach”.

Uczniowie na lekcjach religii mogą pracować, indywidualnie lub w grupach, nad tekstem *Kompendium*, mogą je także czytać w domu. Mogą również oglądać, a także – z pomocą nauczyciela – kontemplować reprodukcje dzieł sztuki zamieszczone w KomKKK. Uczniowie zdolniejsi i mający dostęp (w domu lub w bibliotece) do *Kompendium* mogą przygotowywać pisemne prace np.: Nauczanie Kościoła katolickiego na temat grzechu. Do tego typu pracy mogą wykorzystać *Indeks tematyczny* zamieszczony na końcu KomKKK. Warto też zachęcić gim-

nazjalistów do korzystania z tekstów *Modlitw wspólnych i Prawd nauki katolickiej*²⁷, a chętnych do nauczenia się modlitw po łacinie np. *Ave, Maria* lub *Angelus Domini*, aby w niedziele móc włączać się w papieską modlitwę *Anioł Pański*, transmitowaną o godz. 12.00 przez polską telewizję.

Istnieje wiele sposobów wykorzystania *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*. „Stolica Apostolska – jak podkreśla R. Murawski – nie wydała żadnych wskazań odnośnie do zastosowania *Kompendium*. W moim przekonaniu, istnieje kilka wielkich obszarów, w których *Kompendium* znajdzie szerokie zastosowanie. Stanowić może np. skuteczną pomoc dla wszystkich nauczających prawd wiary, tj. tych, którzy głoszą słowo Boże, katechizują, ewangelizują, niezależnie od tego, w jakich miejscach rozwijają tę działalność. Szybko, łatwo znajdą w nim sformułowaną w sposób krótki i zwięzły oficjalną naukę Kościoła. Określenia podane przez *Kompendium* mogą okazać się szczególnie przydatne w katechezie młodzieży i dorosłych. Z *Kompendium* ucieszą się, także z tych samych racji, autorzy i redaktorzy podręczników katechetycznych. *Kompendium* może być cennym i wartościowym przewodnikiem na drodze wiary dla wszystkich ludzi, zwłaszcza dla dorosłych, nie tylko wierzących, lecz także niewierzących”²⁸. Niestety, w Polsce mimo upływu kilku lat od promocji KomKKK, propozycje i sugestie ks. prof. R. Murawskiego nie znalazły praktycznego zastosowania w szkolnym nauczaniu religii na poziomie gimnazjum.

Streszczenie. Zapomniane „Kompendium”? Artykuł pt. *Zapomniane „Kompendium”?* składa się z czterech części. W pierwszej autorka przypomina genezę *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego* opublikowanego w 2005 roku, w drugiej krótko charakteryzuje jego strukturę. Część trzecia zawiera wyniki analizy wybranych podręczników do nauki religii dla gimnazjum, przeprowadzonej pod kątem wykorzystania w nich *Katechizmu Kościoła Katolickiego* i jego *Kompendium*. W ostatniej autorka postuluje potrzebę recepcji *Kompendium* w Polsce i podaje sugestie, w jaki sposób wykorzystać je w szkolnym nauczaniu religii.

Słowa kluczowe: Kompendium, Katechizm Kościoła Katolickiego, Benedykt XVI.

²⁷ Zob. KomKKK, s. 199–217.

²⁸ Po co „Kompendium Katechizmu”, Z ks. prof. dr. hab. Romanem Murawskim SDB – tłumaczem polskiej wersji „Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego” – rozmawia Sylwester Skuza, <http://www.niedziela.pl/artukul/79943/nd/Po-co-%E2%80%9EKompendium-Katechizmu%E2%80%9D>, dostęp: 12.12.2013.

Abstract. A Forgotten *Compendium*? The article entitled, *A Forgotten 'Compendium'?*, consists of four sections. In section one, Beata Bilicka recalls the roots of the *Compendium* of the Catechism of the Catholic Church and the reasons that led to it being published in 2005, and section two briefly presents the main points of its content. Section three of the article lays out the results of an analysis of selected religious textbooks used in the gymnasium (junior high school), which are examined in the light of their use of the CCC and the *Compendium*. Finally in section four, the author addresses the need for the proper reception of the *Compendium* in Poland, giving some suggestions as to how it might be used in school catechesis.

Keywords: *Compendium*, Catechism of the Catholic Church, Benedict XVI.